

ИЗВЕСТИЯ
НА
ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО
ДРУЖЕСТВО
КНИГА XII

BULLETIN
DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE
À VARNA
TOME XII

1961

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

ЕДИН СРЕДНОВЕКОВЕН ГРЪЦКИ НАДПИС ОТ с. АКСАКОВО, ВАРНЕНСКО

АЛЕКСАНДЪР КУЗЕВ

Във Варненския археологически музей под инв. № IV 288 се съхранява един фрагмент от гръцки надпис, намерен в старо селище под „Михлюзкале“¹ до с. Аксаково, Варненско. На времето този надпис бе публикуван от братя Шкорпил, обаче по съвсем незадоволителен начин.² Всъщност те се ограничили в дословно цитиране на Иречек, който изтълкувал надписа по изпратен от бр. Шкорпил препис. Според Иречек „първият ред е може би началото на някое лично име (Теодорос, Теофилос и др.). Във втория ред без всяко съмнение е името на Баликас (Мпаликас), за който се споменава в 1346 г. у Кантакузена. В третия ред е името Карвунас. Предполагам, че камъкът е надгробен на брата му Теодор.“³ Изхождайки от това заключение на Иречек, бр. Шкорпил изказаха предположението, че Теодор е живял в крепостта Михлюз.⁴

Обр. 1. Средновековен гръцки надпис от с. Аксаково, Варненско

Fig. 1. Inscription grecque du moyen âge du village Aksakovo, arr. de Varna

Тъй като първите издатели на надписа не дават препис от него, пък и в разчитането и тълкуването, направено от Иречек, има известни неточности, ще си позволим да разгледаме този важен за нашата средновековна история паметник наново.

¹ Отъждествено от Иречек с крепостта „Michelitsch“, превзета от войските на Владислав III Ягело при похода му към Варна през 1444 г. — К. Иречек — Пътвания по България, ч. II, 1899, с. 848.

² К. Х. Шкорпил — Балчик, ИВАД, V, 1912, с. 51, табл. II, фиг. II.

³ П. т., с. 51.

⁴ П. т., с. 51.

Надписът е издълбан върху добре изгладената повърхност на варовиков блок, висок 21,5 см, широк 28 см и дебел 17 см. Горната и лявата страна на блока са сравнително добре обработени, докато долната и дясната страна са отчупени неправилно. Това подсказва, че достигналият до нас фрагмент е горна лява част от един по-голям надпис. Задната страна на блока е грубо обработена, от което може да се предположи, че при първоначалното му положение се е виждала само лицевата страна.

От надписа, който е издълбан грижливо от опитен и грамотен каменоделец, е запазено само началото на първите три реда. Буквите с височина от 2,5 до 3,5 см са очертани с дълбоко врязани линии отвесно, без никакъв наклон, на еднакво разстояние една от друга, на равни редове. Съвсем слабо удължени, почти без никаква украса, буквите са много издържани и даже изискани.

Първата половина на първия ред е очукана, като са запазени по-добре само долните части на пет знака,¹ от които първият е очевидно кръст. От него е запазено долното рамо, което е по-късо от следващите букви и не достига линията на реда, и следи от страничните рамене, предимно от дясното. Следващият знак с положителност може да се отъждестви с буквата Γ, от която отвесната хаста е много добре очертана, а горната водоравна черта отдясно, макар и очукана, също личи ясно. Че тази буква не може да бъде Т,² се вижда най-добре от горната водоравна черта отдясно, която е несравнено по-дълга, отколкото съответните хаста на буквата Т във 2-ри и 3-ти ред. От друга страна, ако имаше водоравна черта и отляво (мястото сега е съвсем очукано), тя би трябвало да има същата дължина, както и дясната и в такъв случай би се врязала в очертанията на кръста в началото на реда, което е съвсем невероятно. Следващите две букви Ε и Ω се очертават сравнително добре и не будят съмнение. От последната буква в този ред е запазена само една отвесна хаста, и то долната ѝ част, което означава, че буквата в никакъв случай не може да се отъждестви с Δ. По всичко изглежда, че се касае за буквата Ρ.

От гореизложеното следва, че не може да се приеме четенето на името в първия ред като Теодор, още повече, че в такъв издържан надпис, излязъл вероятно от канцеларията на владетелите на Карвунското княжество през XIV в., надали би се допуснала толкова груба грешка — името Θεόδωρος да се предаде с Т вместо с Θ и с Ω вместо с Ο. По наше мнение името в първия ред трябва да се чете Γεώργιος. Останалите два реда се четат ясно и не будят съмнение. Във 2-ри ред се чете безспорно името на Балик, а в 3-ти ред — името на неговата столица Карвуна. При това положение надписът има следното четене:

+ Γεώργιος
 τοῦ Μπαλίχας
 τοῦ Καρβουνα

Трябва да се отбележи, че в надписа думата τοῦ във 2-ри и 3-ти ред е дадена с ударение. Такова ударение личи съвсем ясно и под буквата Ρ в 3-ти ред, което доказва, че надписът е имал най-малко и 4-ти ред. Над първите три букви на името Καρβουνα в 3-ти ред е издълбана водоравна черта, подобна на титла за съкращение.

Съдържанието на надписа ни дава възможност да отнесем паметника със сигурност към средата или втората половина на XIV в. За предназначението на самия надпис трудно може да се каже нещо положително, тъй като запазеният текст е много оскъден, за да се определи неговият характер. Не е изключена възможността да се касае за надгробен надпис.

Нищо определено не може да се каже и за споменатия в надписа Γεώργιος. Може би това е някой неизвестен досега член на семейството на карвунските владетели или пък е някой местен феодал, владетел на крепостта Михалич (Михлюз) и васал на Балик. Едно е обаче положително — надписът не принадлежи на Теодор, брата на Балик.

¹ Това затруднява тяхното четене и е подвело Иречек (който е имал на разположение само препис от надписа) да види в тях началото на името Теодор и отгук да направи погрешно заключение за принадлежността на надписа.

² Иречек е имал предвид изглежда буквата Т, защото за буквата Θ в случая изобщо не може да се говори — отвесната хаста изключва подобно предположение.

UNE INSCRIPTION GRECQUE DU MOYEN-ÂGE DU VILLAGE
AKSAKOVO, ARR. DE VARNA

Alexandre Kousev

RÉSUMÉ

L'auteur étudie un monument épigraphique grec des environs du village Aksakovo, arr. de Varna, publié depuis longtemps par les frères Skorpil dans ИБАД t V (1912) mais d'une façon non satisfaisante. L'inscription est conservée au musée archéologique de Varna sous le № IV 288.

Cette inscription présente un certain intérêt pour l'histoire du Moyen-âge bulgare car, au deuxième rang, on lit le nom Balik, souverain féodal de la Bulgarie du nord-est pendant le XIV s. et au troisième rang —Karvouna, le nom de la capitale du même souverain. Les frères Skorpil, en se basant sur l'opinion du célèbre historien K. Irecek, lisent au premier rang le nom Théodore et en concluent qu'il s'agit d'un monument funéraire de Théodore, frère de Balik et de Dobrotitza.

En plus de certains nouveaux détails, l'auteur établit, dans le présent article, que la première lettre au premier rang est Γ et non T (et encore moins Θ) et par conséquent le nom doit se lire Γεώργιος et non Θεόδωρος.